

הודה בקרקעות שהם של חברו — נחלקו אמימר ומר זוטרא האם כותבים ללא קנין או לא. והסיקו הלכה שכותבים.

ונחלקו רבינא ורב אשי במטלטלין מסויימים הקיימים בעין. מסקנת ההלכה שאין כותבים, כרב אשי (חו"מ לט, ח).

הודה בפני שלשה שהוא חייב לחברו, ולא קנו מידו — רב אמר: כותבים. ורב אסי אמר אין כותבים. היה מעשה וחש רב לדברי רב אסי. רב אדא בר אהבה חילק בין אם השלשה ישבו מקודם לכן או הוא קיבצם והושיבם בשביל ההודאה, שאז יש להם דין 'בית דין' ורשאים לכתוב ללא קבלת רשות. ורבא אמר אפילו כשקיבצם הוא, כל שלא אמר 'היו עליו דיינים' — אין כותבים. מר בר רב אשי אמר: לעולם אין כותבים רק אם קובעים מקום כדרך בית דין, ובא התובע וקבל לפניהם והומינורו לזה לדין, והודה בפניהם הלכה כמר בר רב אשי (עתוס'; חו"מ לט, ז).

ב. זה היה מעשה בשטר הודאה שלא נכתב בו 'אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו' והכשירוהו אביי ורבא, כי חזקה אין העדים החתומים בו עושים שלא כדין. ורב פפי [ואיתימא רב הונא בדר"י] סבר שאין לסמוך על כך. כתבו ראשונים, בזמננו שאין אנו בקיאים בדינים כל כך, יש לחוש לעדים ולסופרים טועים שכתבו השטר מדעתם.

דפים כט — ל

סב. שטר הודאה הבא לפנינו בלשון מעשה בית דין, ואין חתומים בו אלא שנים, מה דינו?

מעשה בשטר שהיה כתוב בו 'זכרון דברים' (שהוא לשון דיינים, ולא 'זכרון עדות' — לשון עדים. רש"י) ושאר לשון בית דין, ולא היה כתוב בו 'במושב שלשה היינו והאחד איננו' (כפי שצריך לכתוב כאשר אחד מהדיינים מת בינתיים. כתובות כב). סבר רבינא להכשירו משום חזקת השטר שנעשה בהכשר. אמר לו רב נתן בר אמי: כך אמרנו בשם רבא, כל כגון זה חוששים לבית דין טועים. אמר רב נחמן בר יצחק: אם כתוב בו 'בית דין' — שוב אין צריך. ופרשו כגון שכתוב בו 'בית דין של רבנו אשי... ואמר לנו רבנו אשי...', רק אז אין לחוש שמא כתבו בפחות משלשה, אבל בלאו הכי חוששים שמא 'בית דין' חצוף הוא, שלא היו בו אלא שנים.

דף ל

סג. מה דין האמירות דלהלן, האם יש להאמינן אם לאו?

א. אמר אחד ליורשים: ראיתי את אביכם שהטמין מעות במקום מסוים ואמר של פלוני הם; של מעשר שני הם.

ב. בניים שראו את אביהם מטמין מעות במקום מסוים, ואמר להם של פלוני הם; של מעשר שני הם.

ג. היה מצטער על מעות שהניח לו אביו ולא אמר לו היכן הם, והודיעוהו בחלום: כך וכך הם, במקום פלוני, של מעשר שני הם.

א. אמר להם אחד: אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן, של מעשר הן; בבית (שאין בידו ליטלן) — לא אמר כלום. בשדה דבריו קיימים. כללו של דבר, כל שבידו ליטלן דבריו קיימים. אין בידו ליטלן — לא אמר כלום.

כשבידו ליטלן, אפילו אמר האב שלא כמוסר צוואה — יש אומרים שדבריו קיימים, שכיון שהראהו לאותו אדם והניח במקום שיכול זה ליטלן, נראה ודאי שנאמן הוא בעיניו ודברי אמת מסר לו (עפ"י נמוקי יוסף). ואין הדבר מוסכם (ע' פרישה רנה, ח בדעת הטור; סמ"ע שם סקכ"ז).

ב. הרי שראו את אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן, של מעשר שני הן; אם כמוסר (שנראה להם כמוסר דבריו לבניו באמת, בלשון צוואה. רש"י) — דבריו קיימים (ואין שייך לומר בזה 'שלא להשביע את בניו'. תוס'). ואם כמערים (שלא יחזיקוהו כעשיר וכד') — לא אמר כלום. אפילו היה בריא כשאמר — צריכים לקיים דבריו, כל שנראה שאמר זאת מפני שירא שמא ימות ויטלו היורשים המעות וייפסד בעל המעות (סמ"ע רנה סקכ"ד).

ג. הודיעוהו בחלום כך וכך הניח אבא במקום פלוני, ושל מעשר שני הם — זה היה מעשה ואמרו חכמים: דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים.

סד. א. פסק דין שהוכרע ברוב דעות, האם ב"ד מפרשים בכתיבת פסק הדין את הדעות השונות של הדיינים, או סותמים דבריהם?

ב. בית דין שטעו וחייבו את הזכאי, ונתחייבו הדיינים לשלם מה שהפסידוהו — כיצד הדין כאשר היתה בין הדיינים דעת מיעוט לפוטרו, האם הפוטרים צריכים גם הם לשלם אם לאו, או שמא המחייבים צריכים לשלם עבור הפוטרים?

ג. האם העדים מעידים זה בפני זה או בנפרד?

ד. האם בעלי הדין נוכחים בשעת משא ומתן הדיינים?

ה. שני עדים המעידים על חיובו של אדם, באופן שכל אחד מעיד על דבר אחר שחייבו — האם עדותם מצטרפת לחיובו?

א. כיצד כותבים את הפסק; —

רבי יוחנן אמר: 'זכאי' (ואין מפרטים הדעות משום לא תלך רכיל בעמך).

ריש לקיש אמר: 'פלוני ופלוני מזכים ופלוני מחייב' (שאם יסתמו — מחזי כשקרא, כאילו כולם הסכימו לדבר).

רבי אלעזר אמר: 'מדבריהם' (מדברינו' — ער"ן) נזדכה פלוני' (שחוששים משום 'לא תלך רכיל...') ומשום מחזי כשקרא, לכך כותבים באופן זה שמשמע שהיתה בדבר מחלוקת).
וכן הלכה (הו"מ יט, ב).

ב. מבואר בגמרא שדיינים שטעו בפסקם ונתחייבו לשלם לבעל הדין, אין חייבים לשלם אלא אותם שטעו בלבד, ולא מיעוט הדיינים שצדדו כפי האמת. ואותם דיינים שנתחייבו לשלם, אין משלמים הכל [גם עבור המיעוט] אלא כפי חלקם היחסי, ואילו חלק מיעוט הדיינים שפטורים — הפסיד בעל הדין.

ג. בתחילה כששומעים העדות, כל עד מעיד בנפרד [כדי שיוכלו להשוות דבריהם ולכוונם].

קודם פסק הדין; לדעת חכמים מכניסים את שניהם שיעידו יחדיו (אם מסברא — שכשמעיד כל אחד יחיד, אין שייכת תורת ממון בעדותם, שכל עד אחד אינו בא אלא לשבועה, הלכך אינם מצטרפים. ואם מקרא — או ראה או ידע, אם לוא יגיד... מְקִישׁ הַגְּדָה לְרֵאִיָּה, להיות שניהם כאחד). ולרבי נתן [ורבי יהושע בן קרח] אין צורך בכך, ואפשר לשמוע דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעים דבריו.

א. הלכה כרבי נתן (חו"מ ל, ט. ובטור"א ר"ה כג: כתב שסתם מתני' כותיה. וכן דעת כל האמוראים שפסקו כרבי"ק [והכי קיי"ל], ומבואר בסוגיא שריב"ק ודאי ס"ל כרבי נתן).

ב. אין חילוק בין עדות ממון לעדות איסורין כגון יוחסין או קדוש החדש שצריך שני עדים; אם מעידים בנפרד — לחכמים אין עדותם מתקיימת בב"ד ולרבי נתן מתקיימת (עפ"י טורי אבן ר"ה כג:).

ואולם בדיני נפשות צריכים להעיד כאחד (רמב"ם עדות ה, א. וטעמו ע' בכס"מ שם ובהגהות אמרי ברוך על ט"א ר"ה כג:).

ד. רבי נחמיה מסר על מנהג נקיי הדעת בירושלים, שמכניסים לבעלי דינים ושומעים דבריהם, ומכניסים את העדים ושומעים דבריהם, ומוציאים אותם לחוץ, ונושאים ונותנים בדבר. גמרו את הדבר, מכניסים את בעלי הדין ופוסקים הדין בפניהם. וכך פרשו בגמרא כוונת משנתנו.

ה. לתנא קמא דברייתא (וכן פרשו בדעת חכמים ורבי נתן בסיפא), לעולם אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד (את המעשה שמחייבו). רבי יהושע בן קרח אומר: אפילו בזה אחר זה.

[ופרשו מחלוקתם בשתי דרכים; בסברא — האם צריך שני עדים על אותו מנה, או די במנה דעלמא. ובדרשת המקרא — לחכמים, מכך שהוציא הכתוב שני עדים בלשון יחיד (והוא עד...), למדנו שצריכים לראות שניהם כאחד. ורבי"ק מרבה מוהוא עד או ראה או ידע].

נחלקו אמוראים האם הלכה כרבי יהושע בן קרח בין בקרקעות בין במטלטלין. כלומר, בין שמעידים שניהם על אותה קרקע (שמעיד כל אחד שהודה בפניו שהקרקע שייכת לפלוני), בין שכל אחד מעיד על הלואה אחרת (רבי חייה בר אבין; רב יוסף בשם עולא; נהרדעי). או רק בקרקעות הלכה כמותו (עולא; ר' זירא בשם רב). ולפי דעה זו משמע בגמרא ששני העדים צריכים לדעת שמעידים שניהם על אותו דבר, כגון שמעידים על שתי הודאות שהודה שחייב מנה לפלוני, ואמר לאחרון, באותו מנה שהודיתי לך הודיתי גם לפני הראשון. וכן אמר לראשון, שהודה באותו מנה לפני השני.

ולדעה אחרת אפילו חכמים לא נחלקו בקרקעות שעדותם מצטרפת, שהרי מעידים על קרקע אחת. כן מסרו בשם רב, וכן שנה רב אידי בר אבין בנוזיקין דבי קרנא. והוא הדין לעדות בכור (רש"י: בכור בהמה להתיר שחיטתו. כל עד מעיד על מום אחר שנפל מאליו. תוס': כל עד שמע בנפרד שאביו אמר על אחד מבניו שהוא בכור) ועדות חזקה (חזקת קרקע. כל אחד מעיד על שלש שנים אחרות שאכלה בפניו. רש"י) ועדות סימני גדלות (כל עד מעיד שראה סימנים במקום אחר בגוף, ששניהם מעידים שגדול הוא) — מודים חכמים שעדותם מצטרפת.

להלכה עדותם מצטרפת בכל אופן. וצריך שהתובע יתבע את שני הסכומים (ע' חו"מ ל, ו-יז). ודוקא שאין הכחשה בין העדים, כגון שאם האחד אמר לא זה ידי מתוך ידו כל אותו היום שאמרת שהלוחו — כי אז פטור (שו"ת הרדב"ז ח"ב תרלב).

ודוקא בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות אין העדות מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד. ולדעת הר"ן (בגטין לה בדפי הר"ף) הוא הדין בעדי קדושין וכד'. ואין הדבר מוסכם. וכן נחלקו הדעות לענין עדי יבום, ועדי קינוי וסתירה — ע' רעק"א משנה יבמות רפ"ו; מג"ח ססה, יז; חזון יחזקאל ריש סוטה).